

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
ասպիրանտների և հայցորդների
նստաշրջանի
նյութերի ժողովածու

2(2) 2018

Երևան
2019

Հրատարակության է երաշխավորել Երևանի պետական
համալսարանի գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Խմբագրակազմ՝

*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Ս. Հայկյանց
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան*

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 26,25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019

Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գևորգ Վիրաբյան

ՊԻԵՋՈՒՄՊՅԻԱՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ7

Ռոզա Աբաջյան

«ՄՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱՅԻ» ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ ԵՎ
ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԵՐԻ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԵՐՆԴԻ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ (1918-1926 ԹԹ.).....42

Տաթևիկ Նահապետյան

ԴԻՍՈՒՍԸ ՈՐՊԵՍ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՀԱՐՈՒՑՄԱՆ
ՀԻՄՔ52

Մոսե Բարսեղյան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ՝ ՄԱՐԴՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԵՎ ԱՋԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ
ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ.....63

Արմինե Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ
ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ77

Մոսի Ալեքսանյան

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐՑԱԽԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԿՈՂՄԻՑ.....88

Քրիստինե Գաբուզյան

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ.....101

Արթուր Վարդանյան

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԸ ՈՐՊԵՍ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ
ՅՈՒՐԱՀԱՏՈՒԿ ՏԵՄԱԿ.....122

Եվա Մադոյան	
ԶԲՈՍԱՇՐՋԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ	137
Ռուբինա Պետրոսյան	
ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԽՆԱՄԱՏԱՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՈՐՊԵՍ ԱՌԱՆՅ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ ՄՆԱՅԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐ (ԻՐԱՎԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)	153
Մամինե Պետրոսյան	
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՏՆՎՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ՏՆՕՐԻՆՈՒՄԸ	178
Աշխեն Սողոմոնյան	
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԼՈՒԾԱՐՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ	192
Էդգար Կարապետյան	
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԱՏԱՐՎՈՂ ԲՈՒՆԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ, ՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ՇԱՐԺԸՆԹԱՅԸ ՀՀ-ՈՒՄ	210
Նունե Հայրապետյան	
ՍԵԴԻԱՑԻԱՅԻ (ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ) ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՊՐՈԲԱՅԻՈՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹ.....	222
Լիանա Եղիզարյան	
ՊԱՏԻԺՈՒ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼԻՄ ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՓՈՐՁԱՇՐՋԱՆԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԻ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՐՈՇ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ.....	233

Ռոզա Աբրահամյան

ԱՆՉԱՓՈՒՄ ԴԱՏԱՊԱՐՏՅԱԼՆԵՐԻ ՆԿԱՏԱՄԲ
ԱԶՍԱԶԲԿՄԱՆ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՄԱՆ ԵՎ
ԱՆՀԱՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ.....247

Սրբուհի Գալյան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՆԿԱՏԱՄԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ
ՊԱՏԻՃՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ.....259

Տիգրան Ղազարյան

ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹ
ՆԱԽԱԶԵՌՆԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....269

Անի Դանիելյան

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅԻ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....293

Առնուլդ Վարդանյան

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ
ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁԻՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ
ՏԱՐԲԵՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....310

Անի Զիլինգարյան

ՊԱՐՏԱՎՈՐԵՑՄԱՆ ԵՎ ՈՉ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ՎԻՃԱՐԿՄԱՆ
ՀԱՅՑԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ327

Լիլիթ Պետրոսյան

«EX OFFICIO» ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ
ՓՈՒԼՈՒՄ340

Անի Միքայելյան

ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՐՈՒՑՄԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ.....354

Տիգրան Դադունց

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ
ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ԱՆՁԱՆՑ ՀՈՂԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱՏԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ370

Տաթևիկ Սարուխանյան

ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՄ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ
ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ386

Գրիգոր Չոբանյան

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՔՆԻՇԻՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ
ԳԼՈՔԱԼԻԶՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ405

**ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆԸ,
ԽՆԱՄՍՏԱՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՈՐՊԵՍ ԱՌԱՆՑ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ
ՄՆԱՑԱԾ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ԴԱՍՏԻՐԱԿՈՒԹՅԱՆ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆՆ ՈՒՂԴՎԱԾ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐ
(ԻՐԱՎԱՀԱՄԵՄՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)**

Ռուբինա Պետրոսյան¹

Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների խնամքի և դաստիարակության կազմակերպմանն ուղղված խնամակալության և հոգաբարձության ու խնամատար ընտանիքի ինստիտուտների համակողմանի բացահայտումն անհրաժեշտ է կատարել վերջիններիս կարգավորման առարկա հանդիսացող հարաբերությունների իրավահամեմատական վերլուծության միջոցով:

Հայաստանի Հանրապետության ընտանեկան օրենսգրքի² համաձայն՝ առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին բացահայտում են խնամակալության և հոգաբարձության մարմինները, վարում են նման երեխաների հաշվառումը և, ելնելով ծնողական խնամքից զրկվելու որոշակի հանգամանքներից, ընտրում են այդ երեխաների խնամքի ու դաստիարակության կազմակերպման ձևերը: Կազմակերպությունների (նախադպրոցական կրթական, հանրակրթական, բժշկական կամ նմանատիպ այլ կազմակերպությունների) պաշտոնատար անձինք, որոնք տեղեկություններ ունեն առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների մասին, պարտավոր են այդ մասին հաղորդել խնամակալության և հոգաբարձության մարմիններին՝ ըստ երեխաների փաստացի գտնվելու վայրի (ՀՀ ընտանեկան օրենսգիրք, 109-րդ հոդվ., 1-ին մաս, 110-րդ հոդվ., ինչպես նաև ՀՀ կառավարության՝ 2016 թ. հունիսի 2-ի N 631-Ն որոշմամբ հաստատված խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների կանոնադրության 9-րդ կետ, 5-րդ ենթակետ): Քաղաքացիական օրենսգրքի 37-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ խնամակալ կամ հոգաբարձու նշանակում է խնամակա-

¹ ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտական դեկավար ի. գ. դ., պրոֆեսոր Վահրամ Ավետիսյան:

² ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքին ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 09.11.2004 թ., ուժի մեջ է մտել 19.04.2005 թ.: ՀՀՊՏ 2005.01.19/4 (376), հոդվ. 60:

լուրջան ու հոգաբարձության կարիք ունեցող անձի բնակության վայրի խնամակալության և հոգաբարձության մարմինը մեկ ամսվա ընթացքում՝ սկսած այն օրվանից, երբ նշված մարմնին հայտնի է դարձել քաղաքացու նկատմամբ խնամակալություն կամ հոգաբարձություն սահմանելու անհրաժեշտությունը: Ընտանեկան օրենսգրքի 109-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ խնամակալության և հոգաբարձության մարմինները տեղական ինքնակառավարման մարմիններն են: «Տեղական ինքնակառավարման մարմնի մասին» ՀՀ օրենքի 36-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետում նշվում է, որ պետության կողմից համայնքի ղեկավարին պատվիրակված լիազորություններն են խնամակալության, հոգաբարձության սահմանումը և խնամակալության ու հոգաբարձության մարմիններին օրենքով վերապահված այլ լիազորությունների իրականացումը: Ինչպես տեսնում ենք, առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների կարգավիճակի ճանաչման և նրանց նկատմամբ խնամքի ձևի ընտրության գործընթացի իրար փոխկապված փուլերում՝ բացահայտման, հաշվառման, կարգավիճակի ճանաչման և խնամքի ձևի որոշման գործընթացներում, ներգրավված են և առանցքային դերակատարում ունեն խնամակալության և հոգաբարձության մարմինները: Այստեղ հատկանշական է ներկայացնել ՄԱԿ-ի Երեխայի իրավունքների կոմիտեի (այսուհետ՝ Կոմիտե)¹ հնչեցրած մտահոգությունը՝ կապված մեր երկրում գործող խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների հետ: Մասնավորապես, դրական գնահատելով՝ ազգային, մարզային և տեղական մակարդակներում ստեղծված՝ երեխայի պաշտպանության եռաստիճան համակարգը, այդուհանդերձ, Կոմիտեն մտահոգիչ է համարել այն, որ տեղական մակարդակում երեխայի պաշտպանությունը հիմնականում իրականացվում է անհրաժեշտ որակավորում և մասնագիտական պատրաստվածություն չունեցող կամավորների կողմից: Կոմիտեն առաջարկել է միջոցներ ձեռնարկել տեղական մակարդակում երեխաների պաշտպանության գործում երեխաների

¹ ՀՀ-ի կողմից 1993 թվականին վավերացված՝ երեխայի իրավունքների մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիայի և հետագայում լրացված կոնվենցիային կից երկու արձանագրությունների՝ անդամ պետությունների կողմից կատարման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնում է ՄԱԿ-ի Երեխայի իրավունքների կոմիտեն:

հետ աշխատանքի փորձ ունեցող մասնագետների ներգրավելու համար, երեխաների այլընտրանքային խնամքի մասին ՄԱԿ-ի կողմից 2009 թվականի նոյեմբերի 20-ին ընդունված ուղենիշներին համապատասխան ընտանեկան միջավայրից զրկված երեխաների համար ապահովել ընտանիքահենք և համայնքահենք խնամքի այլընտրանքային բավարար տարբերակներ (կետ 30)¹: Արդարացի և հիմնավորված համարելով Կոմիտեի մտահոգությունը՝ ցանկանում ենք ուշադրություն հրավիրել ներքոհիշյալ օրենսդրական կարգավորումների վրա:

1. Ընտանեկան օրենսգրքի համաձայն՝ երեխաների խնամակալներ (հոգաբարձուներ) կարող են նշանակվել միայն չափահաս գործունակ անձինք՝ իրենց համաձայնությամբ: Երեխայի խնամակալ (հոգաբարձու) նշանակելիս հաշվի են առնվում խնամակալի (հոգաբարձուի) բարոյական և անձնական այլ հատկանիշներ, խնամակալի (հոգաբարձուի) պարտականությունները կատարելու նրա ունակությունները, խնամակալի (հոգաբարձուի) և երեխայի փոխհարաբերությունները, երեխայի նկատմամբ խնամակալի (հոգաբարձուի) ընտանիքի անդամների վերաբերմունքը, ինչպես նաև երեխայի ցանկությունը, եթե դա հնարավոր է: Այնուհետև սպառիչ թվարկվում են այն հանգամանքները (քրոնիկ ալկոհոլամոլությամբ կամ թմրամոլությամբ, թունամոլությամբ հիվանդ անձինք, կյանքի և առողջության նկատմամբ դիտավորյալ հանցագործություններ կատարած անձինք, խնամակալների (հոգաբարձուների) պարտականություններից հեռացված անձինք և այլն), որոնց առկայության փաստը բացառում է վերջիններիս խնամակալ (հոգաբարձու) նշանակվելու հնարավորությունը (Ընտ. օր., 135-րդ հոդվ.): Եթե բացառող հանգամանքները հավաստվում են համապատասխան տեղեկանքներով և փաստաթղթերով (բժշկական հաստատությունների կողմից տրված տեղեկանք, խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի որոշում, դատարանի վճիռ և այլն), ապա տրամաբանական հարց է առաջանում, թե, ի դեմս խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի, ով պետք է կատարի, օրինակ, հնարավոր խնամակալի (հոգաբարձուի) բարոյա-

¹ Հասանելի է հետևյալ հղումով՝ <http://www.ohchr.org/en/hrbodies/crc/pages/crcindex.aspx>: 02.12.2017 թ. դրությամբ:

կան և անձնական այլ հատկանիշները, խնամակալի (հոգաբարձու-
ի) պարտականությունները կատարելու նրա ունակությունները
պարզելու, դրանք «երեխայի լավագույն շահերի» լույսի ներքո
գնահատելու մնացյալ բոլոր գործողությունները, որոնք, մեր հա-
մոզմամբ, միայն լուրջ մասնագիտական խմբի կողմից իրականաց-
ված ուսումնասիրության և ըստ դրա կազմված եզրակացության
հիման վրա կարող են կատարվել, երբ ՀՀ-ում բացակայում է
քննարկվող բնագավառում պարտադիր կատարման ենթակա որո-
շումներ ընդունելու իրավասություն ունեցող մասնագիտացված
մարմինը¹: Չնայած այն հանգամանքին, որ խնամակալության և
հոգաբարձության մարմիններին կից ստեղծվում են խնամակա-
լության և հոգաբարձության հանձնաժողովներ (այսուհետ՝ Հանձ-
նաժողով), միևնույն է, դա որևէ լուրջ ազդեցություն չի կարող ունե-
նալ խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի պրոֆեսիոնա-
լիզմի ձևավորման և գործունեության արդյունավետության բարձ-
րացման տեսանկյունից՝ պայմանավորված հետևյալ պատճառնե-
րով. նախ՝ այդ հանձնաժողովը՝ հասարակական հիմունքներով
գործող, խնամակալության և հոգաբարձության մարմիններին կից
ստեղծվող *խորհրդակցական մարմին է*, երկրորդ՝ հանձնաժողովի
կազմում *կարող են ընդգրկվել* մարզպետարանների (Երևանում՝
Երևանի քաղաքապետարանի) աշխատակազմի կառուցվածքային
ստորաբաժանումների, սոցիալական աջակցության տարածքային
գործակալությունների (բաժինների) աշխատողներ, համայնքապե-
տարանի աշխատակազմի համայնքային ծառայողներ, բուժաշխա-
տողներ, համայնքի մանկավարժներ, հոգեբաններ, սոցիալական
աշխատանքի մասնագետներ և իրավաբաններ, ինչպես նաև հա-
սարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ (համա-

¹ Սույն ուսումնասիրության շրջանակներում ամենևին նպատակ չունենա-
լով մուտք գործելու հանրային իրավունքի կարգավորման բնագավառ՝ այ-
դուհանդերձ չենք կարող չանդրադառնալ խնամակալության և հոգաբար-
ձության որպես առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների իրա-
վունքների և շահերի պաշտպանության հարցում բացառիկ լիազորություն-
ներով օժտված մարմնի մասնագիտական պատրաստվածությանը, իրավա-
սություններին, կայացվող որոշումների հիմնավորվածությանը, որքանով
դրանք անմիջականորեն առչվում են մեր կողմից կատարվող ուսումնասի-
րությանը:

ձայնությամբ), երրորդ՝ խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի առաջարկով հանձնաժողովը կազմում ու խնամակալության և հոգաբարձության մարմնին է ներկայացնում քննարկվող հարցի վերաբերյալ հանձնաժողովի դիրքորոշումն արտացոլող, բացառապես խորհրդատվական բնույթ ունեցող համապատասխան եզրակացություն (Ընտ. օր., 109-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, ՀՀ կառավարության՝ 2016 թվականի հունիսի 2-ի «**Խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների կանոնադրությունը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2011 թվականի փետրվարի 24-ի N 164-ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին**» N 631-Ն որոշման (այսուհետ՝ Կանոնադրություն) 11-րդ, 14-րդ, 18-րդ կետեր: Բացի այս՝ 2005 թվականին ստեղծվել է կրկին խորհրդակցական մարմին հանդիսացող՝ Երեխայի իրավունքների պաշտպանության ազգային հանձնաժողովը¹, որի գործառույթներից է կյանքի դժվարին իրավիճակում հայտնված երեխաների իրավունքների պաշտպանության պետական ծրագրերի իրականացման վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացումը (4-րդ կետի 9-րդ ենթակետ): Հանձնաժողովի որոշումներն ունեն երաշխավորական բնույթ (11-րդ կետ): Ուշադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ հանձնաժողովում կրկին գերակշռում են ոչ այս ոլորտում գործունեություն իրականացնող մասնագետները:

Ինչպես տեսնում ենք, օրենսդիրը մի կողմից կարծես իմպերատիվ կերպով ամրագրել է խնամակալության և հոգաբարձության մարմիններին կից այս հանձնաժողովների ստեղծումը, մյուս կողմից վերջիններիս համար քննարկվող հարաբերությունների ոլորտում գործող համապատասխան մասնագետներից բաղկացած մասնագիտացված կազմ ունենալու և իրենց գործունեության արդյունքում խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի համար պարտադիր որոշումներ կայացնելու իրավասություն չվերապահող դրույթների ամրագրմամբ, ըստ էության, հանձնաժողովի գոյությունն ու գործունեությունը դարձնում է ֆունկցիոնալությունից

¹ Տե՛ս ՀՀ վարչապետի՝ 2012 թվականի դեկտեմբերի 28-ի «Երեխաների իրավունքների պաշտպանության ազգային հանձնաժողով ստեղծելու, հանձնաժողովի կանոնադրությունը և անհատական կազմը հաստատելու և ՀՀ վարչապետի՝ 2005 թվականի հոկտեմբերի 28-ի N 835-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» N 1295-Ն որոշումը:

գուրկ և ձևական: Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխայի կարիքները գնահատելու, ուսումնասիրելու գործառույթների հատվածը վերապահված է նաև սոցիալական աջակցության տարածքային մարմիններին¹, որոնք խնամակալության և հոգաբարձության մարմինն տալիս են եզրակացություններ առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխայի խնամակալության կամ հոգաբարձության, խնամատարության հանձնելու, ինչպես նաև խնամակալ ճանաչելու կամ խնամատար ծնող հաշվառելու մասին («Սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենք², 17-րդ հոդված, 1-ին մաս, 4-րդ կետ), որոնք, իհարկե, կրկին պարտադիր և վերջնական չեն կարող լինել խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի համար՝ չնայած այս մարմինների բավականին մասնագիտացված բնույթին: Գործող իրավակարգավորումների պայմաններում խնամակալության և հոգաբարձության մարմինը, ըստ էության, խնամակալի (հոգաբարձուի) ընտրությունը կատարում է՝ ղեկավարվելով օրենքով ամրագրված բացառող հանգամանքներով, իսկ այլ հանգամանքներ գնահատում է սեփական հայեցողությամբ: Խնամակալության և հոգաբարձության սահմանման մի շարք որոշումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ խնամակալ (հոգաբարձու) են նշանակվում հիմնականում երեխայի հարազատները:

¹ ՀՀ-ում սոցիալական աջակցության տարածքային մարմինները գործում են հիմնականում մարզկենտրոնում և քաղաքներում: Օրինակ՝ Վայոց ձորի մարզի սոցիալական աջակցության տարածքային մարմինը գտնվում է Ջերմուկ քաղաքում: Այստեղ կրկին բարձրանում է այս մարմնի գործունեության արդյունավետության հարցը, քանի որ կենտրոնից զգալի հեռավորության վրա գտնվող որևէ համայնքում անհրաժեշտ ուսումնասիրությունների կատարումը բավականին ժամանակատար կարող է լինել, և մեկ-երկու այցի կամ հանդիպման շրջանակներում հնարավոր չի լինի համապարփակ եզրակացություն կազմել, ինչն էլ համայնքներում համապատասխան մասնագետների ներգրավմամբ խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների գործունեության արդյունավետության բարձրացման անհրաժեշտությունն է առաջ բերում: Սոցիալական աջակցության մարմինների սպասարկման տարածքները տե՛ս ՀՀ կառավարության 2015 թվականի հունիսի 4-ի N 582-Ն որոշման մեջ:

² «Սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքն Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 17.12.2014 թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.2015 թ., ՀՀՊՏ 2014.12.30/76 (1089).1, Հոդ. 1253.20:

Խնամակալ (հոգաբարձու) նշանակելու որոշումների հիմքում դրվում են խնամակալ դառնալ ցանկացող անձի դիմումը և անձի համաձայնությունն ու պատրաստակամությունը՝ խնամակալի և հոգաբարձուի պարտականությունները կատարելու, հիմնականում բժշկական և նարկոլոգիական կենտրոնների համապատասխան տեղեկանքները, երբեմն Հանձնաժողովի եզրակացությունը, տարբեր անձանց վկայությունները¹: Նշենք, որ դրանցում առհասարակ բացակայում են ապագա խնամակալի գույքային, ընտանեկան դրության և զբաղվածության՝ խնամակալի պարտականությունների հետ համատեղելիության վերաբերյալ դրույթները, մինչդեռ դրանք հավասարապես կարևոր են երեխայի պատշաճ ընտանեկան դաստիարակության, ֆիզիկական և հոգեկան լիարժեք զարգացման ապահովման առումներով: Դրանց գերակշռող մասում բացակայում է նշում՝ հանձնաժողովի՝ թեկուզև խորհրդատվական բնույթ կրող եզրակացության մասին, բայց դրանցում կարմիր թելի նման առկա է «ելնելով անչափահասների շահերից» ձևակերպումը, սակայն թե հատուկ մասնագիտական ինչ գիտելիքների տիրապետող մասնագետը և երեխայի ու խնամակալի (հոգաբարձուի) համադրելիության ինչ չափանիշներից ելնելով է կայացնում «երեխայի լավագույն շահերից» բխող որոշում, ՀՀ օրենսդրությամբ ամրագրված չէ: Ուշագրավ է Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումն առ այն, որ խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի եզրակացությունը, որը տրվել է առանց երեխայի՝ նրա դաստիարակությանը հավակնող ծնողներից մեկի կյանքի հետազոտության, չի կարող գնահատվել որպես վեճի լուծման համար պատշաճ ապացույց²: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը (այսուհետ՝ ՄԻԵԴ) **Օլսոնն (թիվ 2) ընդդեմ Շվեդիայի գործով** ընդգծել է երեխային առնչվող հարցերում պետական իշ-

¹ Տե՛ս, օրինակ, Երևան քաղաքի Աջափնյակ վարչական շրջանի ղեկավարի՝ 27.10.2009 թ. N 1, 03.05.2010 թ. թիվ 120, 01.02.2010 թ.թիվ 04 որոշումները, Տավուշի մարզի Իջևանի քաղաքապետի՝ 2016 թվականի 11.03.2016 թ., № 119 որոշումը:

² Տե՛ս նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ թիվ ԵԱՔԴ/0474/02/11 գործով 23.03.2012 թ. որոշումը:

խանությունների դերը¹: **P. C.- ն և S-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության և W-ն ընդդեմ Միացյալ Թագավորության գործերով** ՄԻԵԴ-ը կրկին ընդգծել է, որ երեխայի՝ կենսաբանական ընտանիքի հետ վերամիավորման անհնարինության որոշումները պետք է հիմնված լինեն համապատասխան նկատառումների վրա և չպետք է լինեն միակողմանի, դրանք չպետք է լինեն կամ երևան կամայական (**P. C.- ն և S-ը**): Միննույն ժամանակ ՄԻԵԴ-ը երեխային երկարաժամկետ խնամակալության հանձնելու առնչությամբ նշել է, որ որոշումների կայացման գործընթացը պետք է այնպիսին լինի, որ տեղական իրավասու մարմնի կողմից պարզվեն և պատշաճ կերպով հաշվի առնվեն ծնողների տեսակետներն ու շահերը, և ծնողները կարողանան պատշաճ ժամկետում օգտվել իրենց հասանելի իրավական պաշտպանության միջոցներից (**W-ն**)²:

Պրակտիկայում խնամակալ կամ հոգաբարձու հիմնականում նշանակվում է երեխայի տատիկը կամ պապիկը³, ովքեր հաճախ իրենք ունեն խնամքի և աջակցության կարիք, ինչը, սակայն, խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների կողմից ոչ միշտ է հաշվի առնվում, և երեխան հանձնվում է նրանց խնամքին՝ փաստացի շարունակելով ունենալ խնամքի կարիք: Կարծում ենք՝ խնամակալի անձի ընտրությունը հատկապես բարդ է հաշմանդամություն կամ առողջական ծանր խնդիրներ, դաստիարակության դժվարություններ ունեցող, հոգեկան կամ վարքի խանգարումով տառապող երեխայի դեպքում, երբ կրկին օբյեկտիվորեն առաջ է գալիս նեղ մասնագիտական գիտելիքների կիրառմամբ և խնամակալին ներկայացվող հստակ պահանջների առաջադրման, դրանցում համոզվելու և «երեխայի լավագույն շահի» հաշվառման հիման վրա վերջինիս նշանակելու խնդիրը: Կոմիտեն, **«երեխայի**

¹ *Sté u Olsson v. Sweden (№ 2)*, 27/11/1992, app no (s). /զանգատ թիվ/ 13441/87:

² *Sté u P., C. and S. v. The United Kingdom, 16/07/2002, App. No(s). 56547/00*:

³ Տարեց՝ 65 տարին լրացած անձինք առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների հետ հավասարապես «Սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի իմաստով պետության կողմից տրամադրվող խնամքի սուբյեկտներ են: Այսինքն՝ խնամակալ և հոգաբարձու կարող են նշանակվել անձինք, ովքեր իրենք հաճախ պետության խնամքի և հոգածության կարիքն ունեն:

լավագույն շահ» հասկացությունը մեկնաբանելով որպես ընդգրկուն և ճկուն հասկացություն, որի բովանդակությունը որոշվում և գնահատվում է կոնկրետ գործի՝ երեխային առնչվող անձնական հանգամանքների, նրա գտնված իրավիճակի և կարիքների լույսի ներքո, արձանագրել է, որ նման մոտեցումը չարաշահումների հնարավորություն է տալիս մասնագետներին, հատկապես՝ խնամակալությանը վերաբերող վեճերում, ովքեր հրաժարվում են երեխայի լավագույն շահերը գնահատելուց՝ դրանք համարելով անկարևոր կամ ոչ վերաբերելի¹: Նշենք, որ 20-րդ դարի կեսին ԱՄՆ-ում խնամակալության և հոգաբարձության վերաբերյալ որոշումներ կայացնելու լրջության և դժվարության պատճառով ընտանեկան դատարաններն ու օրենսդիրները ձևավորեցին *guardian ad litem*²-ի ինստիտուտը³ (վերջինս դատարանի կողմից նշանակված խնամակալ է, ով դատավարական գործընթացներում ներկա-

¹ ՄԱԿ-ի՝ Երեխայի իրավունքների կոմիտե, Ընդհանուր մեկնաբանություն 14 երեխայի լավագույն շահերը առանջնահերթորեն հաշվի առնելու իրավունքի վերաբերյալ, հոդված 3, մաս 1, 29 մայիսի 2013. CRC/C/GC/14, կետեր 32-34:

² Հարկ է նշել, որ մասնագիտական շրջանակներում բազմաթիվ ուսումնասիրություններ եղան երեխայի խնամակալությանը վերաբերող վեճերում *guardian ad litem*-ի անորոշ ու հակասական դերի մասին, և *guardian ad litem*-ի պարտականությունների ու այս ձևի օգտագործմամբ երեխայի շահերի պաշտպանության առնչությամբ ընդունված միասնական մոտեցում չկա: Այս մասին տե՛ս **Jean Koh Peters**, Representing children in child protective proceedings: ethical and practical dimensions, (3rd ed., 2007), էջ 40-41: **Barbara A. Atwood**, Representing Children Who Can't or Won't Direct Counsel: Best Interests Lawyering or No Lawyer at All?, 53 ARIZ. L. REV., 2011, էջ 381, 386-403: **Linda D. Elrod**, Client-Directed Lawyers for Children: It Is the "Right" Thing To Do, 27 PACE L. REV., 2007, էջ 869, 876:

Guardian ad litem-ը կարճ ժամկետով նշանակված է քննիչ, որը դատարանին առաջարկներ է ներկայացնում խնամակալության կարիք ունեցող անձանց մասին, իրավաբան, որը ներկայացնում է երեխային, փաստաբան՝ «երեխայի լավագույն շահերի» ապահովման համար, օգնական:

³ Առավել մանրամասն տե՛ս **Richard Ducote**, Guardians Ad Litem in Private Custody Litigation: The Case for Abolition, 3 LOY. J. PUB. INT. L. 106, 109-12 (2002) (discussing the history and background of guardians ad litem):

յացնում է անչափահասի շահերը¹): Նրանց երբեմն կոչում են «դատարանի աչքեր և ականջներ»²:

Իրավիճակը փոքր-ինչ այլ է երեխային խնամատար ծնողին հանձնելու դեպքում: 2017 թվականի դեկտեմբերի 21-ին «Հայաստանի Հանրապետության ընտանեկան օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի³ ընդունմամբ հիմնարար փոփոխության ենթարկվեց խնամատար ընտանիքի ինստիտուտը: Խնամատարությունը կազմակերպվում է իրավասու մարմինների կողմից ընտրված, հաշվառված, վերապատրաստված, որակավորված անձի միջոցով մինչև երեխայի՝ ընտանիքում խնամատարության կիրառման հիմք հանդիսացած իրավիճակի վերացումը: Այդ անձանց ընտրության, հաշվառման, որակավորման և վերապատրաստման կարգը, ինչպես նաև երեխայի՝ ընտանիքում խնամատարության կիրառման հիմք հանդիսացող վիճակի փոփոխումն ու դրա չափորոշիչները սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը⁴: Այս դեպքում արդեն իրա-

¹ Տե՛ս <https://dictionary.findlaw.com/definition/guardian.html>:

² Տե՛ս **Raven C. Lidman & Betsy R. Hollingsworth**, The Guardian Ad Litem in Child Custody Cases: The Contours of our Judicial System Stretched Beyond Recognition, 6 GEO. MASON L. REV., 1998, էջ 257:

³ «Հայաստանի Հանրապետության ընտանեկան օրենսգրքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքն Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 21.12.2017 թ., ուժի մեջ է մտել 12.01.2018 թ., ՀՕ-10-Ն, ՀՀՊՏ 2018.01.17/4 (1362), հոդ. 28:

⁴ Ներկայումս շրջանառության մեջ է գտնվում **«Խնամատար ծնող դառնալու ցանկություն ունեցող անձանց հաշվառման, որակավորման և երեխայի խնամքը և դաստիարակությունը խնամատար ընտանիքում կազմակերպելու, խնամատար ծնող դառնալ ցանկացող անձանց վերապատրաստման, խնամատար ընտանիքում հոգեզավակի խնամքի նկատմամբ վերահսկողության կարգերը, խնամատար ընտանիքին ամսական ժամանակահատվածով դրամական միջոցների վճարման կարգը և չափը, խնամատարության պայմանագրի օրինակելի ձևերը հաստատելու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության՝ 2008 թվականի մայիսի 8-ի N 459-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին»** ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծը, որով մանրամասն կարգավորված են խնամատար ծնող դառնալու հայտ ներկայացրած անձանց առաջադրվող պահանջները, նրանց հաշվառման, վերապատրաստման, հոգեզավակի խնամքի նկատմամբ վե-

վասու մարմին է հանդիսանում մարզպետարանը, Երևան քաղաքում՝ քաղաքապետարանը, որոնք էլ իրականացնում են խնամատար ընտանիքի ընտրությունը՝ հաշվի առնելով երեխայի լավագույն շահերը (Ընտ. օր., 137-րդ հոդվ., 1-ին և 11-րդ մասեր): Այս կարգավորմամբ օրենսդիրը խնամատարության կազմակերպման գործընթացից դուրս է մղել առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների իրավունքների և շահերի պաշտպանության, նրանց խնամքի և դաստիարակության կազմակերպման ձևի ընտրություն կատարելու բացառիկ իրավասություն ունեցող խնամակալության և հոգաբարձության մարմնին՝ այդ իրավունքը, ի դեմս մարզպետարանի (քաղաքապետարանի), կրկին վերապահելով ոչ մասնագիտացված մեկ այլ մարմնի, սակայն այս դեպքում մարզպետարանը խնամատար ծնողի ընտրությունը կատարում է օրենսդրական մակարդակում ամրագրված՝ խնամատար ծնողի անձին ներկայացվող խիստ հստակ պահանջների հիման վրա: Օրենսդրական նորամուծություն հանդիսացող խնամատար ծնողի ուսուցման, որակավորման ու վերապատրաստման պարտադիր գործընթացները նվազագույնի են հասցնում ոչ մասնագիտացված մարմնի՝ **խնամատար ծնողի համար պահանջվող համապատասխան գիտելիքներ և գործնական հմտություններ չունեցող անձին խնամատար ծնող ընտրելու հնարավորությունը: Հատկապես դրական պետք է գնահատել մասնագիտացված, ճգնաժամային և արձակուրդային խնամատար ընտանիքների ներդրումը, որոնց շնորհիվ իրականացվում է առանց ծնողական խնամքի մնացած և որոշակի առողջական ու ընտանեկան խնդիրներ ունեցող երեխաների թիրախային խնամք և դաստիարակություն (Ընտ. օր., 139-րդ հոդվ., 1-4-րդ մասեր):** Օրինակ՝ սուր կամ քրոնիկ վարակիչ հիվանդությամբ տառապող երեխայի խնամքը և դաստիարակությունը խնամատար ընտանիքում կարող են կազմակերպվել, եթե վերջինս անցել է հաշմանդամություն կամ այլ հատուկ կարիք կամ դաստիարակության դժվարություն ունեցող երեխային խնամելու և դաստիարակելու համապատասխան վերապատրաստում, ինչպես նաև ունի երեխայի կարիքներին համապատասխանող կենցաղա-

րահսկողության, խնամատար ընտանիքին ամսական ժամանակահատվածով դրամական միջոցների վճարման կարգը և այլն:

յին և այլ անհրաժեշտ պայմաններ (**Շնտ. օր., 137-րդ հոդվ., 4-րդ մաս**): Այս ամենից ակնհայտորեն հետևում է մեկ բան, որ օրենսդիրը ընդգծված ուշադրություն է հրավիրել խնամատարության հանձնվող երեխաների խնամքով և դաստիարակությամբ զբաղվող անձանց նկատմամբ, սակայն անտարբեր վերաբերմունք ցուցաբերել խնամակալության (հոգաբարձության) հանձնված երեխաների նկատմամբ: Ներկայումս արդեն իսկ գործող սոցիալական աշխատողի¹ և դեպք վարողի ինստիտուտները հնարավորություն են ընձեռում համայնքներում բարձրացնելու խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի գործունեության արդյունավետությունը: Ուստի խնամատար ընտանիքի առնչությամբ կատարված համակարգային բարեփոխումների համատեքստում անհրաժեշտ է գաղափարական ու բովանդակային բարեփոխումներ կատարել նաև խնամակալության և հոգաբարձության ինստիտուտում՝ ներպետական իրավական դաշտում համապատասխան կանոնակարգումներ կատարելով: Մասնավորապես՝ ընտանեկան օրենսգրքում լրացում կատարել՝ ամրագրելով համապատասխան լիազորող նորմ², որին համապատասխան կընդունվի ՀՀ կառավա-

¹ 5000-ից ավելի բնակիչ ունեցող համայնքի աշխատակազմում ստեղծվում է համայնքի սոցիալական աշխատողի հաստիք («Տեղական ինքնակառավարման մարմինների մասին» ՀՀ օրենք, 48-րդ հոդվ., 3-րդ մաս), որն իրավունք ունի կատարելու տնային այցելություններ, անհրաժեշտության դեպքում ուսումնասիրելու սոցիալական աջակցություն ստանալու նպատակով կամ խնամակալ ճանաչվելու կամ խնամատար ծնող հաշվառվելու համար դիմած անձանց (ընտանիքների) սոցիալական և նյութական պայմանները: Սոցիալական դեպք վարողը պարտավոր է գնահատել սոցիալական աջակցություն հայցողի, խնամակալ ճանաչվելու կամ խնամատար ծնող կամ որդեգրել ցանկացող անձ հաշվառվելու համար դիմողի (ընտանիքի), սոցիալական աջակցություն ստացողի սոցիալական խնդիրները, գույքային և ոչ գույքային ռեսուրսները, սոցիալական կարիքները («Սոցիալական աջակցության մասին» ՀՀ օրենք, 40-րդ հոդվ.): Մակայն ՀՀ օրենսդրությամբ ամրագրված չեն այն չափանիշները, որոնք նրանց համար ուղենիշ պետք է լինել իրենց այս գործառնություններն իրականացնելիս:

² ՀՀ Սահմանադրության 6-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ Սահմանադրության ու օրենքների հիման վրա և դրանց իրականացումն ապահովելու նպատակով Սահմանադրությամբ նախատեսված մարմինները կա-

րության որոշում, որով հստակ կսահմանվեն խնամակալին (հոգաբարձուին) ներկայացվող պահանջները, դրանց գնահատման կարգն ու իրավասու մարմինը, ինչպես նաև խնամակալի (հոգաբարձուի) և խնամարկյալի համադրելիության չափանիշները:

2. Մինևույն նպատակին ուղղված այս երկու ինստիտուտների հաջորդ տարբերությունը հետևյալն է. խնամակալի և հոգաբարձուի պարտականություններն առաջանում են խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի կողմից խնամակալին (հոգաբարձուին) նշանակելու որոշում՝ վարչական ակտ կայացնելու պահից, իսկ խնամատարության հիմքում ընկած է երեխայի խնամքը և դաստիարակությունը կազմակերպելու մասին պայմանագիրը (այսուհետ՝ խնամատարության պայմանագիր): Մեր կարծիքով խնամակալ նշանակելու մասին խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի որոշումը, չնայած նրա հանրային իրավական բնույթին, կարելի է դիտարկել ոչ միայն որպես վարչաիրավական ակտ: Այս ակտի ընդունմամբ խնամակալության և հոգաբարձության մարմինն իրականացնում է սոցիալական խնամքի կարիք ունեցող անձի տեղավորման, խնամքի և դաստիարակության կազմակերպման՝ իր վրա դրված պարտավորությունը: Խնամակալության և հոգաբարձության մարմինը չի գործում որպես իրավունքի ինքնուրույն սուբյեկտ, այլ որպես հանրային սուբյեկտի անունից հանդես եկող ՀՀ տեղական ինքնակառավարման մարմին: Պետք է համաձայնել Լ. Յու. Միխեևայի այն դիրքորոշմանը, որ խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի կայացրած ակտն ունի գործարքին բնորոշ այնպիսի հատկանիշներ, ինչպիսիք են երրորդ անձի առնչությամբ խնամակալի (հոգաբարձուի), ինչպես նաև հանրային իշխանության մարմնի իրավունքների և պարտականությունների առաջացումը, խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի կողմից կոնտրագենտի ազատ ընտրությունը, կամքի ազատության արտահայտումը, իրավահարաբերության մասնակիցների հավասարությունը¹: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 289-րդ հոդվածի դրույթների համաձայն գործարքները քաղաքացիների և իրա-

րող են օրենքով լիազորվել ընդունելու ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտեր:

¹ См. у **Михеева Л.Ю.**, Опекa и попечительство: теория и практика, М., «Волтерс Клувер», 2004, էջ 150:

վաբանական անձանց այն գործողություններն են, որոնք ուղղված են քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ սահմանելուն, փոփոխելուն կամ դրանց դադարելուն: Այս հողվածի դրույթները կիրառելի են նաև խնամակալության (հոգաբարձության) իրավահարաբերությունների նկատմամբ, որքանով որ խնամակալի (հոգաբարձուի) և խնամակալության (հոգաբարձության) մարմնի միջև որոշակի պայմանների շուրջ ձեռք բերված համաձայնությամբ առաջանում է խնամակալի (հոգաբարձուի) կողմից երրորդ անձի օգտին մի շարք գործողություններ կատարելու պարտավորությունը, իսկ սա կարող է դասվել քաղաքացիական իրավահարաբերությունների օբյեկտների այնպիսի տեսակների շարքին, ինչպիսիք ծառայություններն են: Համեմատելով պայմանագիրը և անհատական վարչական ակտը՝ Ի Բ. Նովիցկին գրում է, որ «...վարչական ակտում սկզբում արտահայտվում է իշխանական կամքը, որով պայմանավորված էլ՝ ստեղծվող իրավահարաբերություններում չկա կողմերի հավասարություն: Պետական հիմնարկը այդպիսի դեպքերում հանդես է գալիս որպես պետական կառավարման մարմին, ուստի նրա կամքը պարտադիր է նրանց համար, ում այն ուղղված է»¹: Այս իրավահարաբերությունների հիմքում անպայմանորեն միշտ ընկած է խնամակալի (հոգաբարձուի) համաձայնությունը, որով վարչական ակտը, մեր համոզմամբ, նույնանում է խնամատարության պայմանագրի հետ: Միայն վերջին դեպքում այն երեխայի օրինական ներկայացուցչի, մարզպետարանի (քաղաքապետարանի) և խնամատար ծնողի եռակողմ համաձայնության արդյունք է, որը, կարծում ենք, նպաստում է ստանձնած պարտավորությունների կատարման նկատմամբ կողմերից յուրաքանչյուրի պատասխանատվության զգացումի բարձրացմանը, սակայն երկու դեպքում էլ բացակայում է իրավասու մարմնի կողմից պայմանագիր կնքելուն հարկադրելու որևէ տարր: Տեղին է մեջբերել հետյալ միտքը. «Պայմանագիրը կողմերի համաձայնություն է, իսկ համաձայնությունը կամային ակտ է, անձանց կամարտահայտություն, կամային գործընթացի արդյունք: Համաձայնության մեջ հիմնականը «կամքի» դրվագն է...»²: Ուստի

¹ **Новицкий И.Б.**, Сделки. Исковая давность, М., «Госъюриздат», 1954, с. 13.

² **Огензихт В.А.**, Воля и волеизъявление, Очерки теории, философии и психологии права, Душанбе, «Дошли», 1983, с. 123.

կարող ենք ասել, որ խնամակալության (հոգաբարձության) սահմանամբ խնամակալի (հոգաբարձուի) ու խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի միջև հարաբերությունները պայմանագրային բնույթ ունեն, և այս իրավահարաբերությունների հիմքը խնամակալի (հոգաբարձուի) ու պետական իշխանության մարմնի միջև որոշակի ժամանակ կամ մինչև խնամակալության (հոգաբարձության) սահմանման հիմք հանդիսացած հանգամանքների վերանայը անհատույց կերպով խնամակալություն (հոգաբարձություն) իրականացնելու մասին համաձայնությունն է: Երկու ինստիտուտների դեպքում էլ համաձայնության առարկան որոշակի գործողությունների կատարումն է, որոնք պետք է հանգեցնեն ոչ նյութական արդյունքի հասնելուն (երեխային դաստիարակելուն և ինքնուրույն կյանքի համար նրան անհրաժեշտ սոցիալական մակարդակի հասցնելուն), և երկու դեպքում էլ պահանջվում է պայմանագրից բխող պարտավորությունների անմիջական կատարում: Մինևույն ժամանակ առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների նկատմամբ կիրառվող խնամակալության (հոգաբարձության) ինստիտուտը չի կարող դիտարկվել որպես բացառապես քաղաքացիական իրավունքի նորմերով կարգավորվող իրավահարաբերությունների ամբողջություն: Այս ինստիտուտի հիմքում ընկած է անձի պաշտպանված լինելու սոցիալական անհրաժեշտությունը: Ուստի խնամակալության (հոգաբարձության) սահմանման շուրջ կողմերի միջև ձեռք բերվող համաձայնության մասին նորմերը պետք է ուրվագծեն այս հարաբերությունների խնամատարության օրինակով պայմանագրային դաշտում կարգավորման տեսլականը՝ դրանք, իհարկե, ենթարկելով ընտանեկան իրավունքի սկզբունքներին:

3. Խնամակալն ու հոգաբարձուն խնամակալության (հոգաբարձության) տակ գտնվող երեխայի նկատմամբ խնամակալության և հոգաբարձության պարտականությունները կատարում են անհատույց: Խնամատար ընտանիքին ամսական ժամանակահատվածով վճարվում են դրամական միջոցներ, որոնք կազմված են երեխայի խնամքի և դաստիարակության համար նախատեսված միջոցներից և երեխայի խնամքի ու դաստիարակության դիմաց տրվող վարձատրությունից (Ընտ. օր., 136-րդ հոդվ., 4-րդ մաս, 140-րդ հոդվ., 1-ին և 2-րդ մասեր): Այստեղից օբյեկտիվ հարց է ա-

ռաջանում՝ արդյոք անհավասար գույքային դրություն չի՞ ստեղծվում ինչպես միևնույն կարգավիճակն ունեցող երեխաների, այնպես էլ նրանց հանդեպ պարտավորությունների միևնույն ծավալն ունեցող անձանց հանդեպ: Անհատույց խնամակալություն (հոգաբարձություն) սահմանելու որոշման կայացումը խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի համար չի ենթադրում որևէ լրացուցիչ պարտականություն կամ խնամակալական ընտանիքի համար արտոնություն, մինչդեռ խնամատարության պայմանագրի կնքումը դրա մասնակիցներին հնարավորություն է տալիս, բացի խնամակալական ընտանիքների համար ընդհանուր երաշխիքներից, նախատեսելու լրացուցիչ, այսինքն՝ խնամատար երեխաների համար դաստիարակության և ապրելու առավել լավ պայմաններ՝ նրանց առողջական վիճակի այս կամ այն հանգամանքների հաշվառմամբ: Խնամատարության պայմանագրով սահմանվում են երեխայի խնամքի, դաստիարակության և կրթության պայմանները, կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները, մինչդեռ խնամակալ (հոգաբարձու) նշանակելու մասին որոշման բովանդակությունն օրենքով կանխորոշված չէ (Ընտ. օր., 137.1-ին հոդվ., 5-րդ մաս): Այս իրավիճակում առաջ է գալիս նաև խնամակալի (հոգաբարձուի)՝ խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի առջև հաշվետվողականության հարցը: Կոմիտեն խնամակալության (հոգաբարձության) ինստիտուտի գործունեության գլխավոր սկզբունքներից է համարում հաշվետվողականությունը, իսկ դրա առավելագույնս ապահովումը կապում ազգային օրենքներում խնամակալի (հոգաբարձուի) պարտականությունների ու գործառույթների հստակ ամրագրման հետ ¹: Գործող իրավակարգավորումների պայմաններում կարող ենք ասել, որ, նախ, նյութական տեսանկյունից խնամատար ընտանիքում երեխայի համար ստեղծվում են դաստիարակության առավել բարենպաստ պայ-

¹ See **Guardianship for children deprived of parental care**, A handbook to reinforce guardianship systems to cater for the specific needs of child victims of trafficking, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014, **ISBN 978-92-9239-464-6**doi:10.2811/7016 © European Union Agency for Fundamental Rights, 2014, էջ 27:

մաններ¹, իսկ խնամակալական ընտանիքների նյութական ծանր դրությունը հաճախ թույլ չի տալիս երեխաների դաստիարակության կամ զարգացման համար ապահովել լիարժեք պայմաններ², երկրորդ՝ խնամակալի (հոգաբարձուի)՝ օրենքով ամրագրված պարտականությունների հստակ ծավալի բացակայությունը իջեցնում է խնամակալության և հոգաբարձության մարմնի առջև վերջինիս հաշվետվողականության աստիճանը: Ի հավելումն նշենք, որ «Պետական նպաստների մասին» ՀՀ օրենքի³ 13-րդ հոդվածի համատեքստում խնամակալը (հոգաբարձուն) ընտանեկան նպաստ կարող է ստանալ ընտանիքի սոցիալական գնահատման համակարգում հաշվառված՝ մինչև 18 տարեկան անդամ ունենալու և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից տվյալ տարվա համար սահմանված ընտանեկան նպաստ ստանալու իրավունք տվող սահմանային միավորից բարձր անապահովության միավոր ունենալու դեպքում, իսկ «Պետական կենսաթո-

¹ ՌԴ տարբեր շրջանների 800 խնամակալական ընտանիքների՝ մի քանի տարիների ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ ճնշող մեծամասնությամբ խնամակալներ են դառնում երեխայի տատիկները (88%), պապիկները՝ ավելի քիչ (12%), օտար անձինք խնամակալների մեջ 2%-ից ավել չեն կազմում: Խնամակալությունը ձևավորվել է որպես հարազատների ընտանիքներում տեղավորման ձև, ովքեր թույլ չեն տալիս երեխային թողնել դժբախտության մեջ, տալ ինտերնատ: Առավել հաճախ խնամակալները թոշակառուներն են (20%-ը՝ 70 տարեկանից մեծ, 40%-ը՝ 50-ից մինչև 60 տարեկան), ինչն էլ նշանակում է, որ մեծ մասամբ խնամակալական ընտանիքները մշտական անհատական օժանդակության և օգնության կարիք ունեն, նույնիսկ եթե այդ մասին չեն բարձրաձայնում. միայն խնամակալների 30%-ն է ասել, որ օգնության կարիք չունի: Այս մասին տե՛ս [www.usynovite.ru.](http://www.usynovite.ru), հասանելի է 24.10.2018:

² Ն. Ա. Պալիևան իր աշխատության մեջ նշում է, որ ուսումնասիրված խնամակալական ընտանիքների 40%-ը աղքատության մեջ է ապրում: Այս մասին տե՛ս **Палиева Н. А.**, Воспитание и личностное развитие детей-сирот в условиях альтернативных форм жизнеустройства: дис. д-ра пед. наук, Ставрополь, 2008, էջ 260:

³ «Պետական նպաստների մասին» ՀՀ օրենքն Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 12.12.2013 թ., ուժի մեջ է մտել 28.12.2014 թ., **ՀՅԴՄ** 2013.12.28/73 (1013).1, հոդ. 1186.16:

շակների մասին» ՀՀ օրենքի¹ 13-րդ հոդվածի համատեքստում կերակրողին կորցնելու հետևանքով խնամակալության (հոգաբարձության) հանձնվելու դեպքում 18 տարին չլրացած երեխան ունի **աշխատանքային կենսաթոշակի իրավունք: Այսինքն՝ ՀՀ օրենսդրությունը խնամակալության (հոգաբարձության) հանձնված երեխային, իր կարգավիճակով պայմանավորված, որևէ սոցիալական օժանդակություն չի տրամադրում, ինչն արդարացված չէ:** Բացի այդ՝ մեր երկրում ներկայումս իրականացվող, խնամատար ընտանիքի ինստիտուտի զարգացմանն ուղղված միջոցառումներին գուգահեռ՝ խնամակալության և հոգաբարձության ինստիտուտին նոր երաշխիքներով չզինելը կհանգեցնի վերջինիս նվազագույն կիրառության²: Ուստի, կարծում ենք, չչեղվելով առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխայի նկատմամբ անհատույց իրականացվող խնամակալության (հոգաբարձության) գաղափարից, խնամակալներին (հոգաբարձուներին) երեխայի խնամքի և դաստիարակության համար անհրաժեշտ է վճարել խնամատար ընտանիքում գտնվող երեխաներին տրամադրվող միջոցներին հավասար դրամական միջոցներ:

4. Վերահսկողությունը խնամքի և դաստիարակության երկու ձևերի դեպքում էլ իրականացնում է կրկին ոչ մասնագիտացված մարմինը, սակայն էթե խնամատարության դեպքում խնամատարի գործունեության նկատմամբ հսկողություն իրականացնող ոչ մասնագիտացված մարմինը պայմանագրի մյուս կողմն է, մարզում՝ մարզպետարանը, իսկ Երևան քաղաքում՝ Երևանի քաղաքապետարանը, ապա խնամակալության (հոգաբարձության) դեպքում ևս վերահսկողություն իրականացնելու իրավասության վերապահումն անհասկանալի է, քանի որ խնամակալ (հոգաբարձու) նշա-

¹ «Պետական կենսաթոշակների մասին» ՀՀ օրենքն Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 22.12.2010 թ., ուժի մեջ է մտել 30.12.2010 թ., ՉՕ-243-Ն, ՀՀՊՏ 2010.12.30/69 (803), 1, Հոդ.1634.17:

² Անձինք, ովքեր ցանկություն կունենան ստանձնելու առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխայի խնամակալությունը (հոգաբարձությունը), կդիմեն իրավասու մարմին՝ խնամատար ծնող հաշվառվելու, համապատասխան ուսուցում անցնելու և խնամատարության պայմանագրի հիման վրա առավել բարենպաստ նյութական դրության պայմաններում երեխայի խնամքն ու դաստիարակությունը կազմակերպելու համար:

նակում է խնամակալության և հոգաբարձության մարմինը: Բացի այդ, եթե խնամատարության դեպքում ոչ մասնագիտացված մարմինը հստակ ամրագրված պայմանագրային պարտավորությունների և դրանց գնահատման համար նախատեսված չափանիշների դեպքում կարող է իրականացնել վերահսկողություն, ապա արդյոք խնամատար ծնողի գործունեության գնահատման համար նախատեսված չափանիշները բացարձակ կերպով կիրառելի՞ են խնամակալի (հոգաբարձուի) գործունեությունը գնահատելիս, երբ օրենսդիրը նրանց չի տրամադրում իրավունքների, արտոնությունների և երաշխիքների միևնույն ծավալը:

Ուսումնասիրության առարկայի առնչությամբ տեղին է ներկայացնել միջազգային փորձի՝ մեր կողմից կատարված ուսումնասիրությունը: Այսպես՝ ԱՄՆ Լուիզիանա նահանգի «Երեխաների մասին» օրենքի 721-րդ և 723-րդ հոդվածների ուսումնասիրությունից հետևում է, որ այստեղ գործում է Լուիզիանայի՝ երեխաների և ընտանիքի աջակցության դեպարտամենտը, որը պարտավոր է առաջարկվող խնամակալի տնային ուսումնասիրության և գնահատման մասին խորհրդակցական բնույթի զեկույց ներկայացնել դատարանին, որում արտացոլվում են տեղեկություններ՝ առաջարկված խնամակալի բարոյական և ֆինանսական համապատասխանության, առողջության համար վերջինիս ունեցած տնային պայմանների, երեխայի հոգեկան ու ֆիզիկական վիճակի և առաջարկված խնամակալության նկատմամբ նրա արձագանքի, երեխայի խնամքն ապահովելու անհնարինության դեպքում երեխայի համար նախատեսված ծրագրի մասին: Դատարանը ընդունում է երեխայի համար խնամակալ նշանակելու մասին առաջարկը և խնամակալ է նշանակում, երբ ակնհայտ և համոզիչ ապացույցների առկայության պայմաններում հանգում է այն եզրակացության, որ առկա են օրենքով սահմանված պահանջները (պայմանները) առ այն, որ ո՛չ որդեգրումը, ո՛չ ընտանիքի հետ վերամիավորումը չեն բխում երեխայի լավագույն շահերից, վերջին 6 ամիսներին երեխան բնակվել է առաջարկվող խնամակալի հետ, առաջարկվող խնամակալը կարող է երեխայի համար նրա անչափահասության ընթացքում ապահովել կայուն, ապահով ու առողջ ընտանեկան միջավայր, և առաջարկվող խնամակալությունը

բխում է երեխայի լավագույն շահերից¹: Ֆրանսիայի քաղաքացիական օրենսգրքում ամրագրված է, որ երեխայի նկատմամբ խնամակալությունը, նրա պատշաճ պաշտպանությունը պետության գործն են: Դրանք դրվում են ընտանիքի և տեղական ինքնակառավարման մարմինների վրա (Ֆրանսիայի քաղ. օր., հոդվ. 394): Այստեղ գործում է խնամակալի նշանակման երեք եղանակ՝ խնամակալություն՝ օրենքի ուժով, կտակով կամ ընտանեկան խորհրդի որոշմամբ: Երեխայի նկատմամբ խնամակալության գործընթացի ապահովման իրավունքը պատկանում է ընտանեկան խորհրդին, և միայն առավել կարևոր դեպքերում է անհրաժեշտ դատարանի կողմից հաստատումը: Առանձնացվում են խնամակալության գործերով զբաղվող դատարաններ, որոնք անչափահասի նկատմամբ խնամակալություն սահմանելիս, խնամակալությանն առնչվող հարցեր վճռելիս պարտադիր մասնակից պետք է դարձնեն ընտանեկան խորհրդին (Ֆրանսիայի քաղ. օր., հոդվ. 391), որի անդամներ կարող են լինել անչափահասների հարազատները և մոր կամ հոր կողմից խնամիները, ինչպես նաև Ֆրանսիայում կամ նրա սահմաններում գտնվող ցանկացած այլ անձ, ով հետաքրքրություն է ցուցաբերում անչափահասի նկատմամբ (Ֆրանսիայի քաղ. օր., հոդվ. 399): Ընտանեկան խորհուրդը սահմանում է անչափահասի ապրելու և դաստիարակության ընդհանուր պայմանները և այն փոխհատուցումը, որը կարող է տրվել խնամակալին (Ֆրանսիայի քաղ. օր., հոդվ. 401): Վերջին դրույթից պարզ է դառնում, որ սկզբունքորեն առկա է խնամակալի վարձատրության իրական հնարավորություն: Ուշադրության է արժանի խնամակալի վերահսկչի ինստիտուտը: Խնամակալ-վերահսկիչը հսկողություն է իրականացնում խնամակալական պարտականությունների կատարման նկատմամբ և անչափահասի շահերն է ներկայացնում բոլոր այն դեպքերում, երբ խնամարկյալի և խնամակալի շահերը հակասության մեջ են գտնվում (Ֆրանսիայի քաղ. օր., հոդվ. 409)²:

¹ St 'u Louisiana Children's code: Louisiana State Legislature - Legislative Law: Updated through the 2018 Third Extraordinary Session: http://www.legis.la.gov/legis/Laws_Toc.aspx?folder=71&level=Parent:

² St 'u Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона), (предисловие, комментарии, примечания **В. Н. Захватаева**), Москва, Берлин, Инфотропик Медиа, 2012, էջ 148-153:

Գերմանիայի քաղաքացիական օրենսգրքի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ այնտեղ գործում են ինչպես ընտանեկան, այնպես էլ հատուկ խնամակալության գործերով դատարաններ¹: Ընդ որում՝ վերջիններիս սեփական նախաձեռնությամբ երեխայի նկատմամբ խնամակալ նշանակելու հնարավորություն է տրված այն դեպքերում, երբ հարկ է ենթադրել, որ ծննդյան պահից երեխայի համար խնամակալ է պահանջվում² (Գերմանիայի քաղ. օր., 1773-րդ, 1774-րդ հոդվ.): Խնամակալության գործերով դատարանը պարտավոր է խնամակալ ընտրել անձի, ով, իր անձնական հատկանիշներով կամ գույքային դրությամբ կամ այլ հանգամանքների համապատասխանությամբ պայմանավորված, ի վիճակի է իրականացնելու խնամակալի պարտականություններ: Մի քանի համապատասխան թեկնածուներից ընտրություն կատարելիս անհրաժեշտ է ուշադրություն հրավիրել խնամարկյալի հետ անձնական կապվածություն, ազգակցություն, խնամիություն կամ կրոնական (դավանաբանական) ընդհանրություն ունենալու հանգամանքների վրա: (Գերմանիայի քաղ. օր., 1779-րդ հոդված, 2-րդ մաս): Ուշագրավ է, որ խնամակալության գործերով դատարանի կողմից խնամակալ ընտրվելու դեպքում խնամակալի պարտականությունների ստանձնումը գերմանացու համար պարտականություն է դիտարկվում՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ կան այնպիսի խոչընդոտող հանգամանքներ, ինչպիսիք են տվյալ անձի անգործունակությունը, անչափահասությունը, ծնողների կողմից կոնկրետ անձին բացառելը, պետական պաշտոնյաների կամ հոգևոր ծառայողի համար նախատեսված սահմանափակումները (նրանք պետք է հատուկ թույլտվություն ստանան, հակառակ դեպքում չեն կարող խնամակալ նշանակվել) (Գերմանիայի քաղ. օր., 1785-րդ հոդված): Խնամակալի պարտականություններից հրաժարվելու իրավունքը վերապահված է անձին, ում 60 տարին լրացել է, ով երեքից ոչ պակաս անչափահասների խնամքով է զբաղվում, ով գույքային դրությամբ կամ ծանր հիվանդության պատճա-

¹ Հարկ է նշել, որ Գերմանիայի քաղաքացիական օրենսդրությամբ խնամակալություն սահմանվում է անչափահասների, իսկ հոգաբարձություն՝ չափահաս անձանց նկատմամբ:

² St u Grajdanskoe ulozhenie Germanii, 2-e izdanie, dopolnennoe, Moskva, «Волтерс Клувер», 2006, էջ 448:

ռով ի վիճակի չէ պատշաճ կերպով իրականացնելու խնամակալի իր պարտականությունները և այլն (Գերմանիայի քաղ. օր., 1786-րդ հոդվ.): Ինչպես տեսնում ենք, Գերմանիայի օրենսդիրը անձին խնամակալ նշանակելը կախվածության մեջ չի դնում վերջինիս կամքից և նախատեսում է դրանից հրաժարման հստակ ու սահմանափակ դեպքեր: Հետաքրքրական է վերահսկող խնամակալի ինստիտուտը, որը կիրառվում է, եթե խնամակալության իրականացումը կապված է գույքի կառավարման հետ, (Գերմանիայի քաղ. օր., 1792-րդ հոդված): Վերահսկող խնամակալը պարտավոր է հետևել խնամակալության պատշաճ իրականացմանը, անհպաղ խնամակալության գործերով դատարանին հայտնել խնամակալի կողմից թույլ տրված պարտականությունների խախտման մասին (Գերմանիայի քաղ. օր., 1799-րդ հոդվ., 1-ին մաս): Սա փաստում է Գերմանիայում առավելագույնս մասնագիտացված մարմնի առկայության մասին:

Լատվիայի քաղաքացիական օրենսգրքի¹ «Ընտանեկան իրավունք» վերտառությունը կրող 1-ին մասում նշվում է առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաներին վերաբերող գործերով զբաղվող «որբերի դատարանի» մասին: Տարանջատված են այն դեպքերը, երբ խնամակալությունը սահմանվում է մեխանիկորեն՝ առանց «որբերի դատարանի» կողմից դրա հաստատման (օրինակ՝ ծնողների կամ պապերի և տատերի կողմից կտակում նշանակված խնամակալներին իրենց խնամակալական պարտականությունների կատարումը թույլատրվում է առանց «որբերի դատարանի» կողմից հաստատման), և այն դեպքերը, երբ խնամակալության սահմանման խնամակալի կողմից իր պարտականությունների կատարմանն անցնելու համար անհրաժեշտ է «որբերի դատարանի» հաստատումը (խնամարկյալին ինչ-որ բան կտակող բոլոր այլ անձինք կարող են կտակված գույքի համար խնամակալ նշանակել. այս իրավունքը պատկանում է յուրաքանչյուրին, ով կյանքի ընթացքում իր գույքից անչափահասին ինչ-որ բան է տալիս) (Լատվիայի քաղաքացիական օրենսգրք, 230-րդ, 231-րդ հոդվածներ): Այնուհետև շեշտվում է, որ բոլոր դեպքերում կտակով նշանակված

¹ St' u Гражданский закон Латвийской Республики: http://www.pravo.lv/likumi/05_1_gz.html:

խնամակալները պետք է հաստատվեն «որբերի դատարանի» կողմից, և նրանք կարող են հաստատվել միայն այն բանից հետո, երբ դատարանը կհամոզվի խնամակալի պարտականությունների կատարման համար անհրաժեշտ նրանց հնարավորություններում և հատկանիշներում: Խնամակալության պարտականությունը հասարակական պարտականություն է, որից, առանց օրենքով ամրագրված սպառիչ հիմքերի առկայության (պետական ծառայությունը, որը դժվար է համատեղել խնամակալի պարտականությունների հետ, գրել-կարդալու չիմացությունը, 60 տարեկանից բարձր տարիքը, մեծ ընտանիքը, աղքատությունը, հիվանդությունը, որը խոչընդոտում է խնամակալի պարտականությունների պատշաճ իրականացմանը և այլն), ոչ ոք չի կարող հրաժարվել (Լատվիայի քաղաքացիական օրենսգիրք, 232-րդ, 245-րդ հոդվ.): Ներկայացված կարգավորումներից անառարկելիորեն հետևում է մի բան, որ խնամակալության ինստիտուտին առհասարակ և խնամակալի անձի ընտրությանը մասնավորապես առաջադրվում են խիստ և որոշակի պահանջներ: Իտալիայի օրենսդրությամբ խնամակալ նշանակվում է երեխայի գտնվելու վայրի՝ անչափահասների շահերի կենտրոնի պրետորի կողմից¹: Ֆինլանդիայում խնամակալություն կարող են սահմանել դատական համակարգի ստորին օղակի առյանները, իսկ Պորտուգալիայում այս գործառույթը վերապահված է մասնագիտացված ընտանեկան դատարաններին:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ հանգում ենք հետևյալին.

• «Երեխայի լավագույն շահերին» հակասող հնարավոր որոշումների կայացումը բացառելու, երեխայի խնամքը և դաստիարակությունը առավել նպաստավոր միաջավայրում կազմակերպելու տեսանկյունից հրամայական է խնամակալության և հոգաբարձության մասնագիտացված մարմնի ստեղծումը՝ համապատասխան մասնագետների ներգրավմամբ, արդեն իսկ ներդրված սոցիալական աշխատողի ու դեպք վարողի գործունեության կոնսուլիդացմամբ և համապատասխան երաշխիքների տրամադրմամբ:

¹ См и Гражданское и торговое право зарубежных государств: учебник, Отв. ред. Е.А. Васильев, А.С. Комаров, 4-е изд., перераб. и доп., в 2-х т., т. II, М., «Международные отношения», 2006, էջ 263:

- Խնամատար ընտանիքի ինստիտուտի կատարելագործման ուղղությամբ ներկայումս կատարվող օրենսդրական բարեփոխումներին զուգահեռ՝ դրանցում ներդրված սկզբունքներին համահունչ հարկ է փոփոխություններ կատարել ընտանեկան օրենսգրքի՝ «*Խնամակալությունը և հոգաբարձությունը երեխաների նկատմամբ*» վերստառությունը կրող 19-րդ գլխում: Մասնավորապես՝ անհրաժեշտ է մշակել և ընդունել «Խնամակալի ընտրության, խնամակալին ներկայացվող (անձնային, ընտանեկան և գույքային) պահանջները, դրանց գնահատման կարգն ու իրավասու մարմինը, ինչպես նաև խնամակալի (հոգաբարձուի) և խնամարկյալի համադրելիության չափանիշները հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագիծը՝ այդպիսով բացառելով միայն ազգակցության փաստով առաջնորդվելու ներկայումս որդեգրված մոտեցումը և ապահովելով խնամակալի (հոգաբարձուի) գործունեության նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող մարմնի համար ուղենիշներ:

- Ընտանեկան օրենսգրքում խնամատարության համանմանությամբ նախատեսել խնամակալության (հոգաբարձության) հանձնված երեխայի խնամքի և դաստիարակության համար նախատեսված՝ խնամակալին (հոգաբարձուին) դրամական միջոցների տրամադրման հնարավորություն՝ երեխայի համար ապահովելով խնամքի և դաստիարակության առավել բարենպաստ պայմաններ՝ մինևույն ժամանակ նպաստելով խնամակալության (հոգաբարձության) ինստիտուտի հաշվետվողականության բարձրացմանը:

**ПРИЕМНАЯ СЕМЬЯ, ОПЕКУНСТВО И ПОПЕЧИТЕЛЬСТВО КАК
ИНСТИТУТЫ, НАПРАВЛЕННЫЕ НА ОРГАНИЗАЦИЮ
ВОСПИТАНИЯ И УХОДА ЗА ДЕТЬМИ, ОСТАВИвшимися
БЕЗ РОДИТЕЛЬСКОГО ПОПЕЧЕНИЯ
(СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ)**

Рубина Петросян

Аспирант кафедры гражданского права ЕГУ

С точки зрения обеспечения интересов ребенка, оставшегося без родительского попечительства, в настоящее время, важно создать специализированные органы опекунов и попечительства, а

также направленный на осуществление тех же целей института опекуинства (попечительства) и приемной семьи, законодательное предъявление равнозначных требований при осуществлении воспитания и ухода за детьми, имеющими данный статус, к лицам, имеющим равный объем обязательств – опекунам (попечителям) и приемным родителям.

GUARDIANSHIP AND CURATORSHIP AND FOSTER FAMILY AS INSTITUTIONS REFERRED TO THE ORGANIZATION OF THE CARE AND UPBRINGING OF THE CHILDREN LEFT WITHOUT PARENTAL CARE (COMPARATIVE-LEGAL ANALYSIS)

Rubina Petrosyan

Post-graduate student at the Chair of Civil Law, YSU

From the point of view of ensuring the best interests for the child left without parental care, at present it is essential to establish a specialized guardianship and curatorship body. Besides, for the same reason, it is also important to impose by legislation equal requirements to guardianship, curatorship and foster family institution, to the children with the same status, to the ones (that is the guardian (trustee) and foster parent) who have the same extent of obligations for the care and upbringing of the children.

Բանալի բառեր՝ *անանց ծնողական խնամքի մնացած երեխա, խնամակալություն, հոգաբարձություն, խնամակալ, հոգաբարձու, խնամատար ընտանիք, խնամատար ծնող, երեխայի լավագույն շահ:*

Ключевые слова: *ребенок, оставшийся без родительского попечения, опекуинство, попечительство, опекун, попечитель, приемная семья, родитель-опекун, интересы ребенка.*

Key words: *a child left without parental care, guardianship, curatorship, fosterer, guardian, trustee, foster family, foster parent, the best interest of the child.*